رێـكـێـن
رزگاربوونا ژ فتنـێ

پێ نەڤێت بێژین : زەمانێ نوكە ئەم تێدا دژین یێ تژیە فتنە وموصیبەتێن جـودا جودا ، وئەگەر زەمانەكی گوریا فتنێ ب تنێ ئەو كەس سۆت بن یێن ستویێ خـۆ بۆ درێژ دكەن ، هـنـدەك زەمانێن (ئستـثـنائی) ـ وەكی زەمانێ مە یـێ نوكـە ـ دئـێـن ، ئاگرێ فتنێ تەڕ وهشكان دســـوژت ، و ل ڤـێرێ مـە نـە ل بـەرە ئـەم بەحسێ فتنێ بكەین كانێ چیە ؟ وچەند ڕەنگ بۆ هەنە ؟ وچاوا دئێت ؟ بەلـێ یا مە دڤێت ل ڤێرێ بەحس ژێ بكەین ئەڤەیە ـ و ب ڕاستی ئەڤە پسیارەكە ل دەمـێ فتنە ڕوی ددەت دكەفتە سەر هەمی ئەزمانان ـ :

ـ ئەرێ ئەگەر فتنە ب ســر ئوممـەتێ دا هـات ، ب تایبـەتی فتنێـن گشـتی ، مرۆڤ چ بكەت و چ ڕێكێ ب كار بینت دا ڕزگار ببت و د ئاگرێ ڤێ فتنـێ دا نەسوژت ؟

ب ڕاستی دەمێ مرۆڤ حەدیسێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ یێن دورسـت دخوینت ، دزانت ودبینت كو گرنگیەكا مەزن ب ڤێ مەسەلـێ یـا هاتیـە دان ، یەعنی : دبینت گەلەك حـەدیس ژ پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لـــێ بـن ـ یێـن هاتنـە ریوایەتكرن تێدا بەحسێ وان دەمان دكەت یێن كو بەلا وموصیبەت تێدا ب سەر خەلكی دا دئێن ، ووێ ڕێكێ ژی ئاشكەرا دكـەت یـا مـرۆڤ پـێ ژ ڤـان فتنـە وموصیبەتان ڕزگار دبت ، وئەڤە نیشانا هندێ یە كو پـێـغـەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ژ ڤیانا وی بۆ ئومـمـەتێ نەڤیایە دویكەفتیێن كـو ل سـەرێن ڕێكـان حێبـەتی

ورێبەرزە بهێلت ، بەلکی ڕێنیشانێن ئاشکەرا بۆ وان دانایینە ، دا ئەو ب ساناهی بگەهنە ئارمانجا خۆ یا دلخواز .

و د پەیڤا خۆ یا ڤێ جارێ دا مە ل بەرە ـ ئەگەر خودێ حەز بکەت ـ بەحسێ رێکێن ڕزگاربوونا ژ فتنێ بکەین وەکی خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ بۆ مە ئاشکەراکری .. هیڤیا مە ژ خودێ ئەوە مە ژ هەمی فتنە وموصیبەتان بپارێزت .

ودا ئاخفتنا مە یا ڕوهن وئاشکەرا بت ئەم دێ بابەتی ل سەر چەند پشکەکان لێکڤەکەین :

ئێك : خۆگرتنا ب كيتاب وسوننەتێ ڤە :

کیتابا خودێ کو قورئانە ، وسوننەتا پێغەمبەرێ وی ـ سلاڤ لێ بن ـ ئەوا ب ڕێکێن دورست گەهشتیە مە ، ئەو وەریسێ موکمە یێ هەر کەسەکێ ب دورستی خۆ پێڤە بگرت پێ ڕزگار ببت ، قورئانا پیرۆز د ئایەتەکێ دا دبێژت : ﴿ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّـهِ جَمِيعاً وَلا تَفَرَّقُوا ﴾ (آل عمران : ١٠٣) وئاشکەرایە کو مەبەست ب (وەریسێ خودێ) د ڤێ ئایەتێ دا قورئانە ، یان دینێ خودێ یە ئەوێ ل سەر بناخەیێ قورئانێ وسوننەتێ دئێتە ئاڤاکرن ، ودەمێ ئایەت فەرمانێ ل مە دکەت کو ئەم هەمی پێکڤە خۆ ب وەریسێ خودێ ڤە بگرین مە ژ ژێکڤەبوون و (تەفەرروقێ) ژی ددەتە پاش ، هەر وەکی دڤێت ب ڕەنگەکێ نە ئێکسەر بێژتە مە : ئەگەر هوین خۆ ب کیتابا خودێ ڤە نەگرن هوین دێ ژێك جودا بن ، وئاشکەرایە کو ژێك جودابوون ئێك ژ مەزنترین موصیبەتانە ب سەر مللەتان دا دئێن .

و د ئایەتەکا دی دا ب ڕەنگەکێ ئاشکەراتر قورئان مە ل هندێ ئاگەهدار دکەت کو خۆ پێڤەگرێدانا ب قورئانێ وسوننەتێ یە مرۆڤی ژ فتنە وموصیبەتان

دپارێزت ، وبێ ئـەمـريا خـودێ وپێغەمبەرێ وی يــە مرۆڤـی ل دنيـايێ تووشـی فتنێ دکەت ، و ل ئاخرەتێ عەزابەکا ب ئێش د سەردا دئينت ، وەکی دبێــژت : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ـ ڤێجـا ئەوێن بێ ئەمريا پێغەمبــەرێ خـودێ دکـەن بـلا ژ هنـدێ بتــرسن کـو فتنـەك ونەخۆشی ب سەر وان دا بێت ، يـان عەزابـەکا ب ئێـش ونـەخۆش ل ئـاخرەتێ بگەهتە وان ﴾ (النور : ٦٣) .

و ب پێغەمبەری ژی ـ سلاڤ لـێ بن ـ د گەلـەك حەديسێن خۆ دا ئەم ل ڤـێ ڕاستيێ ئاگەهدار کرينە ، ژ وان حەديسان :

ئەبوو داوود وترمذی ژ (العربـاض بـن سـارية) ی ڤـەدگوهێزن ، دبێـژت : ڕۆژەکێ پشتی نڤێژا سپێدێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ وەعزەکێ وەسا ل مـــە کر ڕۆندکێن چاڤان ژ بەر بارين ودل تژی ترس بـوون ، ئينـا زەلامـەکی گۆتـێ : ئەڤە وەعزێ خاترخواستنێ يە ڤێجا تو چ شيرەتێ ل مــە دکـەی ئـەی پێغەمبــەرێ خودێ ؟ وی گۆت : ﴿ أوصيكم بـتـقــوى الله ، والسـمع والطاعـة ، وإن عبـد حبشي ، فإنه من يعش منكم يرى اختلافاً كثيراً ، وإيـاكم ومحدثـات الأمـور فإنـها ضلالة ، فمن أدرك ذلك منكم فعليه بســنتي وسـنة الخلفـاء الراشـدين المـهديين ، عضوا عليها بالنواجذ ـ ئەز شيرەتێ ب تەقوا خودێ ل هەوە دکــەم ، وگوهداريـا مەزنێن خۆ بکەن وبێ ئەمريا وان نەکەن ئەگەر خـۆ عـەبدەکێ حەبەشـی بـت ، وهەچيێ ژ هەوە بمينتە ساخ ژێك جودابوونەکا مەزن دێ بينت ، وهشياری بيدعە وکارێن نوی دەرکەفتی د دينی دا بن چونکی ئەو بەرزەبوونە ، وهەچيێ ژ هــەوە بگەهتە وێ چەندێ بلا خۆ ب سونەتا مــن وسـونەتا خـەليفێن سەرڕاسـت ڤـە بگرت ، هوين وێ ب پديان بگرن ﴾ .

ئيمام مالك ژ عەبدللاهێ كورێ عەبباسی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ يا أيها الناس : إني قد تركت فيكم ، ما إن اعتصمتم به فلن تضلوا أبداً ، كتاب الله وسنتي ـ گەلی مرۆڤان من ئەو د ناڤ هەوە دا هێلایە یێ ئەگەر هوین خۆ پێڤە بگرن قەت هوین د سەردا ناچن : کیتابا خودێ وسوننەتا من ﴾ .

مەعنا : دویکەفتنا قورئانێ وسوننەتێ وکۆمبوونا ل بن ناڤێ وان ودویچوونا رێبازا وان ب تنێ ئوممەتێ دگەهینتە ئێك ، وخەلکی ژ بەلا وموصیبەتان دپارێزت ، و ژبلی ڤێ چەندێ هەر گازی ورێبازەکا دی یا هەبت ئەگەرا ژێکڤەبوون وسەرداچوونێ یە .

دو : خۆدانا د گەل جماعەتێ :

دەمێ فتنە د ناڤ ئوممەتێ دا پەیدا دبن ، ئێك ژ مەزنترین ئارمانجێن فتنەچیان ئەوە کۆما موسلمانان پارچە پارچە بکەن ، چونکی ئەو دزانن هندی رێزا موسلمانان ئێك بت رێ ل بەر فتنێن وان دێ تەنگ بت ، وئەو نەشێن ب ساناهی بگەهنە ئارمانجێن خۆ یێن خراب ، لەو تشتێ ژ هەمیان پتر وان کەیف پێ دئێت ئەوە دەمێ ئەو دبینن گازیێن جوداخوازیێ د ناڤ ئوممەتێ دا خورت دبن ، وبەری ژ خۆ ددەن .

ئەڤە راستیەکە دڤێت ئەم چو جاران ژ بیرا خر نەبەین .. وئەگەر هات ومە ڤیا ئەم خۆ ژ فتنێ بپارێزین دڤێت هەردەم خۆ بدەینە د گەل کۆما موسلمانان وئیمامێ وان ئەوێ حوکمێ خودێ ل سەر وان ب کار دئینت ، وئەڤە شیرەتا پێغەمبەریە ـ سلاڤ لێ بن ـ ل صەحابیێ وی یێ نێزیك (حذيفة بن اليمان) بوو ـ وەکی بوخاری ژێ ڤەدگوهێزت ـ دەمێ وی پسیار ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ کری کانێ دەمێ فتنە د ناڤ موسلمانان دا پەیدا دبن ئەو

چ بکەت ، و د گەل کیّ بت ؟ پیّغەمبەری ـ سلاڤ لـیّ بـن ـ گۆتـیّ : ﴿ تلـزم جماعة المسلمين وإمامـهم ـ خـۆ بـدە د گـەل کۆمـا موسـلمانان وئیمـامیّ وان ﴾ حوذەیفە دبیّژت : ئینا من گۆتە پیّغەمبەری ـ سلاڤ لـیّ بن ـ : پا ئەگەر وان چو جەماعەت وچو ئیمام نەبن ؟

یەعنی : ئەگەر فتنە گەهشتبتە وی حەددی دەولـەتا ئیسلامیّ وخیلافیّ نەمابت وموسلـمانان ئیمامەك نەبت ل دۆر کۆم ببن وئەو حوکمی ب قورئانیّ وسونـنـەتیّ ل وان بکەت ، ئەز چ بکەم ؟

پیّغەمبەری ـ سلاڤ لـیّ بن ـ گۆتیّ : ﴿ فاعتزل تلـك الفـرق كلـها ولـو أن تعضّ بأصل شجرة حتى يُدْرِكَكَ الموت وأنت على ذلـك ـ تـو خـۆ ژ وان هـەمی دەستەکان بدە پاش ئەگەر خۆ مەسـەلـە بگەهتـە هنـدیّ خـوارن ب دەسـت تـە نـەکـەڤـت ڤیّجا تو رِەهیّن داران بجوی حەتا مـرن بگەهتـە تـە وتـو ل سـەر ویّ چەندیّ ﴾ .

و ژ ڤیّ حەدیسیّ ئاشکەرا دبت ـ وەکی زانایێ مەزن ئبن حەجەر دبیّژت ـ کو هەر جارەکا حالـیّ ئوممەتیّ گەهشـتە هنـدیّ ئـەو ببنـە پـارت پـارت ودەسـتەك دەستەك موسلـمانیّ دورست ئەویّ بڤیّت ژ فـتـنـیّ رِزگار بت دڤیّت خۆ نەدەتـە د گەل کەس ژ وان وسەربـخـۆ بمینت هندی ژیّ بیّت دا پارستی بمینت .

هەر وەسا ژ ڤیّ حەدیسیّ دئیّتە زانین ژی کو ژیّکڤەبوون و (تەفەرروق) فتنە وموصیبەتە ، وکۆمبوون و (جەماعەت) خیّر ورەحمەتە ، ودڤیّت مـرۆڤ هـەمی گاڤان خۆ بدەتە د گەل رەحمەتیّ ، وئەگەر هات زەمانەکیّ رِەش وتاری ب سـەر ئومـمـەتـیّ دا هات خەلکی دین د ناڤبەرا خۆ دا پارچە پارچە وهـەر ئیّکـی ئـەو ب رِەنگەکی ب نك خۆ ڤە کیّشا ، مـرۆڤـیّ سـلامـەتـی بڤیّت دڤیّت خۆ نەدەتە د گـەل داخوازکەریّت ژیّکڤەبوونیّ ئەگەر خۆ ئەو ژ درەو (لافیتا) کـۆمـبـوون

و ل هەڤهاتنىٰ ژى ل هنداڤى سەرىٰ خۆ بلند كەن !! د ئايەتەكا پيرۆز دا خودايىٰ مەزن دبێژتە پێغەمبەرىٰ خۆ ـ سلاڤ لىٰ بن ـ :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعاً لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ـ هندى ئەون يێن دينىٰ خۆ ژێكڤەكرى پشتى ، وبووينە پارت پارت ودەستەك دەستەك ، تو ئەى موحەممەد ژ وان يىٰ بەريى ، هەما حوكمىٰ وان ل نك خودىٰ يە ، پاشى ئەو بەحسىٰ كريارێن وان دىٰ بۆ وان كەت ، وئەو دىٰ جزايىٰ وى دەتىٰ يىٰ تۆبەكرى وقەنجى كرين ، ودىٰ وى عەزاب دەت يىٰ خرابى كرين ﴾ (الأنعام : ١٥٩) .

ومرۆڤ ئەگەر هزرا خۆ د وان ئەگەران دا بكەت يێن ئوممەتىٰ ژێكڤە دكەن و (تەفرقىٰ وئختلافىٰ) د ناڤ موسلمانان دا پەيدا دكەت دىٰ بينت ئەو سىٰ ئەگەرێن سەرەكينە :

١ ـ دويكەفتنا بيدعىٰ وخۆ دويركرنا ژ مەنهەجىٰ كيتاب وسوننەتىٰ :

ئاشكەرايە كومەنهەجىٰ كيتاب وسوننەتىٰ يە ئوممەتىٰ دگەهينتە ئێك ورێزا وان دكەتە ئێك ، وهەر جارەكا موسلمانان پشت دا ڤى مەنهەجىٰ وژێدەركىٰ دى بۆ دينىٰ خۆ نياسى ودانا ئەو دىٰ بەر ب (ئبتداعىٰ) ڤە چن و (بيدعە) ـ وەكى زانايىٰ مەزن (شيخ الإسلام ابن تيميە) دبێژت ـ هەڤالجێمكا فرقەت وژێكڤەبوونىٰ يە ، كا چاوا سوننەت رێكا كۆمبوون وجەماعەتىٰ يە .

٢ ـ دويكەفتنا هەوايىٰ نەفسىٰ ودلچوونان :

وديرۆكا ئيسلامىٰ ئاشكەرا كريە كو رۆژا دەرگەهىٰ دلچوون وهەوايىٰ نەفسىٰ ل سەر ئوممەتىٰ ڤەبووى كۆم ودەستەكێن (مونحەرف) پەيدا بووينە ، وهەر ژ بەر ڤىٰ چەندىٰ د كەڤن دا زانايێن مە ئەڤ كۆم ودەستەكە هەمى ل بن ناڤىٰ : (أهل الأهواء) دانانە ، وپىٰ نەڤێت بێژين : دويكەفتنا هەوايىٰ نەفسىٰ

د مەسەلێن دینی دا خرابیا وێ گەلەك مەزنترە ژ دویکەفتنا هەوایێ نەفسێ د مەسەلێن دلچوون وشەهوەتێ دا .

٣ ـ تەعەصصوب وتەحەززوب :

یەعنی : مرۆڤ موسلمانان ل سەر هندەك ناڤ ونیشانێن جودا جودا لێکڤە بکەت ، ووان فێری هندێ بکەت کو ئەو (تەعەصصوبێ) بۆ ڤان ناڤ ونیشانان بکەن ، وهزر بکەن کو حەقی هەما ئەوە یا ل بن سیبەرا ڤان ناڤ ونیشانا کۆم بووی .. لەو دێ بینی ل سەر بناخەیێ ڤان کۆم ودەستەکان یان ناڤ ونیشانان ئەو (وەلاء وبەرائێ) ددەن ، وئەڤە دژاتیەکا ئاشکەرایە بۆ ڕاستیا ئیسلامێ .

ڤێجا هەر کەسەکێ بڤێت دینێ وی یێ ب سلامەت بت بلا خۆ ژ ڤان ئەگەران بدەتە پاش ، دا ژ فتنا (تەفەرروقێ) ڕزگار ببت .

سێ : بەرسنگگرتنا فتنەچیان :

حەتا ئەم ژ فتنێ بێینە پاراستن ، وجڤاکا خۆ ژی ژ فتنێ بپارێزین ورزگار بکەین ، دڤێت مرۆڤێن زانا وخودان شیان خۆ ژ بەرسنگگرتنا فتنەچیان نەدەنە پاش ، وهەر ئێك ل دویڤ شیان وپێڤەهاتنێن خۆ دڤێت شەڕێ وان بکەت ، وجیهادا ئیسلامێ هەما هەر بۆ ڤێ چەندێ یا دورست بووی ، خودایێ مەزن دبێژت : ﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلا عُدْوَانَ إِلا عَلَى الظَّالِمِينَ ـ هوین گەلی خودان باوەران د شەڕێ کافرێن تەعداکەر دا د بەردەوام بن ، دا ئەو بۆ موسلمانان نەبنە فتنە وان ژ دینی پاشڤە لێ بدەن ، ودا دین هەمی بۆ خودێ ب تنێ بمینت ، ودا پەرستنا کەسێ د گەل وی نەئێتەکرن . ڤێجا ئەگەر وان کوفر وشەڕێ هەوە بەس کر هوین ژی دەستان ژێ بگرن ، چونکی جزادان ب تنێ بۆ وانە یێن ل سەر کوفرێ ودوژمنکاریێ دبەردەوام ﴾ (البقرة : ١٩٣) .

مەعنا جیهادا كافری هنگی دئێتەكرن ئەگەر ئەو بۆ خودان باوەران بوو فتنە ، وبەرگەڕیان كر كو نەهێلت پەرستنا خـودێ بێتـەكرن ، هنگـی شـەڕێ وی دێ ئێتەكرن ، دا فتنە پەیدا نەبت ، بـەلـێ ئەگەر ئەو نەبوونە ئەگەرا پەیدابوونا فتنـا د دینی دا هنگی شەڕێ وان نائێتەكرن ، چونكی قاعیدەیێ ئیسلامی : ﴿ لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ﴾ جهێ خۆ دگرت .

ئەڤە ل سەر موستەوایێ كـافران .. و ل سـەر موسـتەوایێ نـاڤخۆیی : ئەگـەر جڤاكا موسلمانان یا رحـەت بـت ، وكەسـەك بێـت ولــێ بگـەڕییێت ب ڕێكـا بەلاڤكرنا فتنێ ڤێ رحەتیێ تێك بدەت ، هنگی دڤێت دەسهەلاتداری بـەر سـنگێ وی كەسی بگرت وتوخویبەكی بۆ بدانت ، ئەگەر خۆ مەسەلە بگەهتە هندێ وی كەسی بكوژت ژی بلا ئەو كەس خۆ ب موسلمان ژی بزانت ، قورئان دبێژت : ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَاداً أَنْ يُقَتَّلُـوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الأَرْضِ ذَلِكَ لَـهُمْ خِـزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ـ هـەما جزایـێ وان یێـن شـەڕێ خـودێ دكـەن ، وئاشـكەرا دوژمنـاتیێ د گـەل وی دكـــەن ، وپــێ ل ئــەحكامێن وی وئەحكامێن پێغەمبەرێ وی ددانن ، وخرابكاریێ د عەردی دا دكەن ، ب كوشتنا مرۆڤان ، یان ژێستاندنا مالی ژ وان ، كو بێنە كوشتن ، یان دگــەل كوشـتنێ بێنـە هـلاویستن ، یان دەستێن وان یێن ڕاستێ د گەل پیێن وان یێن چەپێ بێنــە برێـن ، وئەگەر تۆبە نەكر دەستێن وان یێن چەپێ د گـەل پیێـن وان یێـن ڕاسـتێ ژی دێ ئێنە بـــرێـن، یان ئەو بۆ وەلاتــەكـێ دی ژبلی وەلاتێ وان بێنە دەرێـخسـتـن ، و د گرتیخانەیەكا وی وەلاتی دا بێنە گرتن حەتا تۆبە بكەن ، وئـەڤ جزایـە یـێ خودێ بۆ شەڕكەران دانای شـەرمزاریەكە بـۆ وان د دنیـایێ دا ، و ل ئـاخرەتێ عەزابەكا دژوار بـۆ وان هەیە ﴾ (المائدة : ٣٣) .

وبەلاڤكرنا فتنێ د ناڤ موسلمانان دا نــە ب تنـێ ب هنـدێ دبـت كۆمـەكا ڕێگران پەیدا ببت خەلكی بشەلینن یان بتــرسینن یـان بكـوژن ، فتنـەكا دی یـا مەزنـتـر هەیە هندەك جاران د ناڤ موسلمانان دا پەیدا دبـت ، ئـەوە بـەلاڤكرنا هزر وبیرێن خەلـەتن ، چ ئەڤ هزر وبیرێن خەلـەت ب ناڤێ فەسادێ بەلاڤ بن ، یان حەتا ب ناڤێ دینی وبـەرەڤانیا ژ ئیسـلامێ ، وئـەڤا دویماهییێ ژ هـەمی فتنـان مەزنـتـرە ، یەعنی : هندەك كۆم ودەستەك د ناڤ موسلمانان دا پەیدا بـبن دینـی ب ڕەنگەكێ (موشەووەھ) نیشا خەلكی بدەن ، ووەربادانێ بێخنە د ئـەحكامێن ئیسلامێ دا ، ئەڤـە مەزنـتــرین فتنەیـە ب سـەر دینـی دا دئێـت ، لـەو جڤاكـا موسلمانان : كاربدەست ، هێزێن تـەناهییێ وپۆلیـس ، مرۆڤێـن زانـا ودینداریێـن دورست ، وهەر كەسەكێ شیانەك هەبت ، دڤێت دەستێن خۆ بكەنە د نـاڤێك دا وبەرانبەر ڤـان ڕەنگـە فتنـەچیان ڕاوەسـتن .. وهـەر ژ بـەر ڤـێ چـەندێ بوویـە پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ صەحابیێن خۆ گەلـەك ژ ڤان ڕەنگێن فتنەچیان دانە پاش وبرێ وان دا كرنا شەڕی د گەل وان ، ووی ب خۆ دگـۆت : ئەگـەر ئـەز گەهشتمە زەمانێ وان ئەز كوشتنەكا وەكی كوشتنا عادیان دێ ئێخمە ناڤ ڕێزێن وان .

ومەخسەد پێ ئەو (خەوارج) بوون یێن موسلمان كافر دكرن ، وخوینا وان ومالـێ وان حەلال دكر .

چار : صەبركێشان :

باشـترین چەك مرۆڤ ل دەمێ گەرم گەرمیا فتنــێ ب كـار بینـت صـەبرە ، صەبر ئەوا مرۆڤێ ڕاستگۆ ویێ درەوین ژێك جودا دكەت ، وەكی د ئایەتەكێ دا هاتی : ﴿ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ـ و ب ڕاستی ئەو مللـەتێن بەری وان یێن مە پێغەمبەر بۆ هنارتین مە جەرباند بوون

ڤێجا ب ڕاستی خـودێ دێ وان ناست یـێـن د باوەریا خـۆ دا دڕاسـت ، ویـێـن د باوەریا خۆ دا ددرەویــن ﴾ (العنكبـوت : ٣) وناسـینا وان ب هنـدێ دبـت ئەوێن ڕاستگۆ ل دەمێ فتنــە دئێـت صـەبرێ دكێشـن ، ویێـن درەویـن صـەبرێ ناكێشن .

وئەو فتنە یێن كو دڤێت مرۆڤ صـەبرێ ل سـەر بكێشـت گەلـەك ڕەنگـن ، هندەك ژێ ئەون یێن ب لـەشێ مرۆڤی دا دئێن ، وەكی نساخیان ، یـان ب سـەر مال ومرۆڤێن مرۆڤی دا دئێن ، وەكی خوسارەتیا د مالی دا ، یـان مرنـا مرۆڤـەكێ مرۆڤی یێ نێزیك ، یـان ژی فتنـا د دینـی دا ، وەكـی ب سـاناهی كـەفتنا كرنـا گونـەهان ، و ب زەحمـەت كـەفتنا كرنـا خـێران ، یـان فتنـا دنیـایێ وخۆشـی وشەهەواتێن وێ ..

ئەڤان فتنان هەمیان دڤێت مرۆڤ صـــەبرێ ل سـەر بكێشـت ، وصـەبر ئـەوە مرۆڤ خۆ ژ بـیـر نەكەت و د گەل پێلا فتنێ بەرنەدەت ب هێجەتا هندێ كو پـا ئەڤ تشتە یێ بوویە تشتەكێ عام ، یان ژی بێژت : هەما ئەم ژی وەكی خـەلكی هەمیێ !!

وصەبرا ل سەر فتنا فـەقـیری ونـەخـۆشـی وموصیبەتێ دبت گەلـەك جـاران ب ساناهیتـر بت ژ صەبرا ل سەر فتنا خۆشی ودەولـەمەندیێ ، وفتنا كڕینا ضەمیر وژدانێ ، ب تایبـەتی ل وان دەمێـن دنیـا دكەفتـە د دەسـتێن خرابـان دا ، وئـەو دەرگەهێن خۆشیێ ل بەر دویڤەلانكێن خۆ ڤەدكەن ، وئەو خەلكێ نە د گەل وان دا بت ژی ئەو ب بەرتیلان دكڕن ، وهەڤڕكێن خۆ ب گەف وگوران بێ دەنـگ دكەن .. ل ڤان دەمان پـتــر ژ هـەر دەمـەكێ دی خـودان بـاوەر دڤێـت ل خـۆ دهشیار بن ، ولـەزا ل سەركەفتنێ بلا ئێكا هند ژ وان چێ نەكەت ئەو سـەرگەرم و (موتەهەوور) لـێ بێن !

پێنج : زڤڕینا ل خودێ :

ل هەمی دەم و وەختێن خۆ دڤێت مـــرۆڤ خـۆ ژ خـودێ نەکـەت ، و ل وی بزڤرت وهەوارێن خۆ بگەهینتێ ، وئەڤە ئەمرەکە خودێ ل مە کری دەمێ گۆتی : ﴿ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ـ گەلـــی مرۆڤـان ، هویـن ب بـاوەری ئینانـا ب خـــودێ وپێغەمبەرێ وی ژ عەزابا خۆدێ برەڤنە بەر رەحما وی ﴾ (الذريات : ٥٠) .

و ل وان دەمێن فتنە د ناڤ ئوممەتێ دا خـورت دبـت رەڤینـا مرۆڤـی ب نـك خودێ ڤە هێشتا فـەرتـر لـێ دئێت ، ودەمێ ئەم دبێژین : رەڤینا ب نـك خـودێ ڤە ، مەخسەدا مە پێ ئـــەوە مـرۆڤ خـودێ ژ بیـــر نەکـەت ، وهـەوارێن خـۆ بگەهینتە وی ، وداخوازا هاریکاریێ ژێ بکەت ، ورێکا وی بەرنەدەت ، وئـــەڤ فتنە وموصیبەت ـ ئەگەر چەند دمەزن ژی بن ـ ئێکا هند ژ وی چێ نەکـەن ئـەو خۆ ژ خوداییێ خۆ بکەت ، وپشت بدەتە دینێ وی .

و ل ڤێرێ مەسـەلەك هەیـە دڤێـت ئیشـارەتێ بدەینـێ ، ئـــەو ژی مەســـەلا دوعاکرنێیە ، دوعا چـەکـەکـێ مەزنە د دەستێن خودان بـاوەری دا ئەگـەر ئـەو ب دورستی ب کار بینت ، بەلـێ مخابن گەلەك جاران ئەم بـاوەریێ ڤـی چـەکی نائینین ، یان ژی ئەم ب دورستی ب کار نائینین ، مسۆگەرە ئەو کەسـێ ل دەمـێ بەرفرەهیێ خوداییێ خۆ بنیاست ل تەنگاڤیێ خودێ وی ناهێلتە ب تنێ ، پێغەمبـەر ـ سلاڤ لـێ بـن ـ د حەدیسـەکا خـۆ دا دبێـژت : ﴿ تعـرف إلى الله في الرخـاء يعرفك فـي الـشـدة ـ ل بـەرفرەهیـــێ خـودێ بنیاسـە ل تـەنگاڤیێ ئـەو دێ تـە نیاست ﴾ [(١)] بەلـێ گرفتاریا مە یا مـەزن ئـەوە مـە دڤێـت ل بـەرفرهیێ دویـری خودێ بژین ، وگاڤا ئەم کەفتینە تەگاڤیەکێ ئەم دوعایان ژ خـودێ دکـەین ومـە دڤێت ئێکسەر ئەو د هەوارا مە بێت !

---

(١) حەدیسەکا دورستە حاکم ڤەدگوهێزت .

شەش : بەرگریا ئەگەرێن فتنێ :

مە گۆت : ل دەمێ فتنێ دڤێت مرۆڤێ خودێ باوەر ل خودایێ خـۆ بزڤـرِت ، وهەردەم هەوارێن خـۆ بگـەهیتنێ وداخـوازێ ژێ بکـەت کـو ئـەو وی ژ فتنـێ بپارێزت ، بەلـێ مەعنا ڤێ ئەو نینە مرۆڤ دەستان داهێلت وئەگەرێن ماددی یێن رِزگاربوونا ژ فتنێ ب کار نەئینت .. نەخێر ! خۆهێلانا ب هیڤیا خودێ ڤە ، یـان (تەوەککول) وەکی ب عەرەبی دبێژنێ ، مەعنا وێ ئەو نینە مرۆڤ چو نەکـەت وبێژت : هەما بـلا ب هیڤیـا خـودێ ڤـە بـت . دڤێـت مـرۆڤ ل دویـڤ شـیان وپێڤەهاتنێن خۆ ئەگەرێن ماددی ب کار بینت ، وبەری هنگی وپشتی هنگی خـۆ ب هێلتە ب هیڤیا خودێ ڤە ، وبزانت ئەگەر خودێ تشتەك ڤیا ئەگەرێن مـاددی نابنە ئاستەنگ د رِێکا وی دا ، وئەگەر تشتەك نەڤیا ژی هندی مـرۆڤ ئەگـەرێن ماددی ب کار بیـنـت ژی فایدە ناکەت ، بەلـێ د گەل هندێ ژی وی فـەرمان ل مە کر کو ئەم ئەگەرێت مـاددی ب کـار بینـین ، و د پـتـرین دەمـان دا وی ئەنجام ب ئەگەرا ماددی ڤە گرێدایە ، رِۆژا خودێ ڤیای کەرەمێ د گەل مەریـەما کچا عمرانی بکەت ورِتابان بدەتێ گۆتێ : ﴿ وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَـاقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيّاً ـ وتو قورمێ دارقەسپێ بهژینـە رِتـابێن تـەرِ دێ ب سـەر تـە دا کەڤن ﴾ (مريم : **٢٥**) وئەم هەمی باش دزانین کو وەریانا رِتابان هنـد تشـتەکێ ب ساناهـی نـیـنـە کـو ب هـژانـدنا قورمێ دارا بوەرییێن ، و ب دەسـتێ کـێ ؟ ب دەستێ ژنکەکا ژ نوی بچویك بووی ، یەعنی : یا بێ هێز ! پا مەعنا چیە ئـەو قورمێ دارێ بهژینت ؟ مەعنا وێ ئەوە خودێ دڤێت بێژتە مە : ئەگەرێن مـاددی ب کار بینە وئەنجام خەما من !

وئەگەرێن (ماددی) یێن مرۆڤی تووشی فتنێ دکەن د پێنـج خـالان دا کـۆم دبن :

١ ـ مال وعەيال : ئەگەر مرۆڤ ب ڕەنگەکێ شەرعی کاری د گەل نەکەت .

٢ ـ کرنا گونەهان : ئەگەر خۆ گونەهێن سڤك ژی بن ، چونکی گونەه گونەهێ دکێشت حەتا خودانی دبەتە هیلاکێ .

٣ ـ دانا وەلائێ بۆ کافران : یەعنی مرۆڤ حەز ژ کافری بکەت ب ڕەنگەکێ وەسا کەیف ب دینێ وی بێت ، وهاریکاریا وی دژی موسلمانان بکەت ، وحەز بکەت مەنهەجێ وی یێ جاهلی حوکمدار ببت .

٤ ـ دویکەفتنا ڕێکێن شەیتانی .

٥ ـ دویکەفتنا (نصووصێن موتەشابه) ووان تشتێن گومان تێدا هەی .

ڤێجا ئەو کەسێ بڤێت ژ فتنێ بێتە پاراستن دڤێت ڤان ئەگەران ل نك خۆ نەهێلت .

حەفت : خۆهشیارکرنا ل پیلانێن دوژمنی :

ومەخسەدا مە ب دوژمنی ل ڤێرێ هەر کەسەکە یێ بڤێت ئاگرێ فتنێ د ناڤ موسلمانان دا گەش بکەت ، چ ئەو کەس ب ناڤێ موسلمان بت یان نە ، یا فەرە ل سەر مرۆڤێ موسلمان خۆ د وان پلانان دا یێن دوژمن دگێڕن شارەزا بکەت ، دا ژ نەزانین ب پیلانێن وان نەئێتە خاپاندن .

ل سەری دڤێت بزانت دوژمن کیە ؟ ووی چ دڤێت ؟ وئەو ڕێکێن ئەو بۆ ب جهئینانا ئارمانجێن خۆ ب کار دئینت چنە ؟ دا لێ هشیار ببت ، وپشتی ئەو ڤێ چەندێ بزانت دڤێت ئەو خەلکی ژی ب ڤێ چەندێ زانا بکەت ، ب هەر ڕێکەکا د شیانێن وی دا بت ، ب تایبەتی ب ڕێکێن نڤیسین وڕاگەهاندنێ .

هەشت : خۆهشیارکرنا ل گۆتگۆتکان :

ئێك ژ مەزنترین ڕێکێن دوژمن ب کار دئینن بۆ بەلاڤکرنا فتنێ د ناڤ موسلمانان دا بەلاڤکرنا گۆتگۆتکانە .. گۆتنەکێ یا چو ڕاستی بۆ نەبت ئەو

ب دزی ڤە بەرددەنە د ناڤ خەلکی دا ، وخەلکێ سادە ونەزان ژی ژ لایێ خۆ ڤە ڤێ گۆتنێ بەلاڤ دکەن هەر وەکی ئەو ڕاستیەکا مسۆگەرە ، ودێ بینی دەمێ کێم پێڤە ناچت ئەڤ گۆتنە ل بەر خەلکی هەمیێ دبتە تشتەکێ ڕاست ودورست یێ چو شك تێدانە !

ژ بەر ڤێ چەندێ ئیسلامێ ئەم ل ڤی چەکێ دوژمنی هشیارکرینە وفەرمان ل مە کریە کو ئەم پێ نەئێینە خاپاندن ، د ئایەتەکێ دا خودێ بەحسێ مونافق وکێم باوەران دکەت ودبێژت : ﴿ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ـ ئەگەر فەرمانەکا دڤێت بێتە ڤەشارتن یا کو پەیوەندی ب تەناهیێ ڤە هەبت یا خێرا وێ بۆ ئیسلامێ وموسلمانان بزڤڕت ، یان پەیوەندی ب ترسێ ڤە هەبت یا بگەهتە وان ، ئەگەر ئەو گەهشتە ئەوێن هە یێن باوەریێ جهێ خۆ د دلێن وان دا نەکری ، ئەو دێ وێ د ناڤ مرۆڤان دا بەلاڤ کەن ، وئەگەر وان ئەو بۆ پێغەمبەرێ خودێ سلاڤ لێ بن وبۆ زانا وتێگەهشتیان زڤڕاندبا ، دا خودانێن تێئینانەدەر وزانینێ ژ وان ڕاستیا وێ زانن ﴾ (النساء : ٨٣) .

مەعنا : ڕێکا دورست یا سەرەدەریا د گەل گۆتگۆتکان ئەوە ئەگەر گۆتنەکا هۆسا گەهشتە مرۆڤی ، مرۆڤ وێ بگەهینتە کاربدەستان وتایبەتمەندان دا ئەو دویچوونێ بکەن وبگەهنە ئەنجامەکێ دورست ، نە کو ئەو ڕابت ـ بێی ب خۆ بحەسیێت ـ ببتە ئێك ژ ئامیرەتێن نەیار ئارمانجا خۆ پێ ب جه بینت .

نەهـ : باوەریا ب سەرکەفتن وپشتەڤانیا خودێ :

چەند فتنە دژوارتر لێ بێت دڤێت باوەریا مرۆڤ ب سەرکەفتنێ وپشتەڤانیا خودێ پتر لێ بێت ، چونکی تشتێ ژ هەمیان پتر مرۆڤی ل دەمێ فتنێ دشکێنت بێ هیڤیبوونە ، گاڤا (نەفسییەتا مرۆڤی) گەهشتە وی حەددی کو هزر

بکەت هندە ئێدی خلاس ، ئەو ژ فتنا ڤێ جارێ دەرباس نابت ، ئەو دێ تووشــی فتنێ بت ، لـەو ئەم دبینین دوژمن ـ ل دەمێ فتنێ ـ ب هەمی ڕێکان و ب تایبــەتی ب ڕێکا ڕاگەهاندنێ بەرگەڕیانەکا مەزن دکەت دا خەلکی وە تێ بگەهینت کــو فتنە ڤێ جارێ ژ هندێ مەزنتــرە ئەو خۆ ل بەر بگرن .. بۆچی ؟

ـ دا ئەو بێ هیڤی ببن .

چونکی گاڤا ئەو بێ هیڤی بوون ئێدی هزرا بەرگرییێ ناکەن ، مەعنا : ڕێك بۆ دوژمنی دێ خالی بت ، وئەو ب کەیفا خۆ دێ ئێت وچت .

یا فــەرە ل ڤان ڕەنــگــە دەمان پــتــر ژ هــەر دەمەکێ دی موسلمان بیــرا خــۆ ل سۆزا خودێ بینتە ڤە کو ئەو خودان باوەران دێ ب سەر ئێخــت ، ودوژمنـان دێ شکێنت .. وئەڤە سوننەتا پێغەمبەریە ـ سلاڤ لــێ بن ـ هەر جارەکا تەنگاڤی ل صەحابیان دژوار دبوو ، وفتنێ شاخێن خۆ هلــددان وی مزگینــی ددا وان کــو ســەرکەفتن دێ یــا وان بــت ، ووان باوەریــەکا موکــم ب گۆتــن ومزگینیدانــا پێغەمبەری ـ سلاڤ لــێ بن ـ هەبوو ، چونکی وان ب سەربۆر زانیبوو کــو چــو گۆتنێن ڤی پێغەمبەری نینن ب جـﻬ نەئێن .